

Inger Jacobsen
Studieleder,
barnevernpedagogutdanningen,
Høgskolen i Sør-Trøndelag
inger.jacobsen@hist.no

Inge Kvaran
Førsteamanuensis,
barnevernpedagogutdanningen,
Høgskolen i Sør-Trøndelag
inge.kvaran@hist.no

Hvordan styrke barnevernfeltet?

Regjeringen har bestemt at det skal legges fram en stortingsmelding om utdanning for velferdstjenestene høsten 2011. Stortingsmeldingen skal ta utgangspunkt i kompetansebehovene i arbeidslivet, med særlig vekt på helse, velferd og omsorg. Et annet utgangspunkt er reformene i barnevernet, Nav-reformen og den vedtatte samhandlingsreformen for helsesektoren.

Kunnskapsdepartementet (KD) har vist sine foreløpige «kort», og de var verre enn vi hadde fryktet. I diskusjonstematet de la fram i midten av april, skisseres tre modeller for barnevernpedagog-, sosionom- og vernepleierutdanningene.

- 1) To nye utdanninger: Sosialarbeider; forvaltning og saksbehandling og miljøterapeut.
- 2) Sosialarbeider med fellesgrunn- del (1 eller 2 år) med fordypning/ spesialisering innen områdene: psykisk helse/rus, utsatte familier, barn og unge, psykisk utviklingshemmede/habilitering, eldre, andre målgrupper, forvaltning/saksbehandling.
- 3) Barnevernpedagogutdanning (3 år), miljøterapeututdanning (3 år),

sosionomutdanning, med fordypning som klinisk sosionom eller forvaltningssosionom (3 år)

Kompetansebehovet i barnevernet

KD har ved flere anledninger sagt at NOU 2009:8 om *Kompetanseutvikling i barnevernet* (Befringutvalget) er det viktigste grunnlaget for å dokumentere kompetansebehovet og dermed utdanningsspørsmålet. Bakgrunnen for arbeidet med denne NOU-en var at flere forskningsrapporter hadde vist at det ikke er god nok sammenheng mellom kompetanseutbyttet ved utdanningene til barnevernet og kravene til kompetanse i feltet. Utvalget viser til at kunnskapsbehovene i barnevernet har økt de siste årene, og er bekymret for kvaliteten på kompetansen og

dermed ambisjonene om et kunnskapsbasert og likeverdig barnevern over hele landet.

I rapporten gjennomgås barnevernets ansvars- og problemfelt, og det gis tilrådninger om kompetanse, rekruttering, faglig innhold og kvalitetskrav til studieopplegg for utdanningen til barnevernet. Det dokumenteres behov for en styrket og mer spesialisert kunnskap og kompetanse innen barnevernsfeltet, ikke en generalisttenkning og ensrettet samordning med andre fag og fagfelt. Anbefalinger om master- og doktorgradsstudium og faglig-vitenskapelig kvalitetsutvikling for barnevernsområdet understrekes. Vi vil understreke sammenhengen mellom barnevernets mandat og den kompetansen utvalget har anbefalt skal møte dette samfunnsoppdraget.

Tilrådingene i NOU-en tar først og fremst utgangspunkt i utsatte barns behov og kompetansebehovet i barnevernets yrkesfelt. Barnevernet og utdanningene møter nye utfordringer når det gjelder endringer i barne- og ungdomskulturen, økt kulturell mangfold, fokus på bruk av hjelpetiltak i hjemmet og utvikling av nye og annerledes fosterhjem og institusjonstilbud. Samtidig øker kravene til barnevernsarbeiderens kunnskap og handlingskompetanse overfor barn, unge og deres familier i marginaliserte livssituasjoner. Det trengs mer kunnskap om konsekvensene av at barn og unge lever med seksuelle overgrep og vold og foreldre med rusproblemer og/eller psykiske problemer. Kunnskapen og undervisningen må ha utgangspunkt i forskningsbasert kunnskap og metoder som virker. Dette viser tydelig at både en bredere og mer spesialisert kompetanse innenfor barnevernet er nødvendig, og at det vil gi barn og unge og deres familier mer kvalifisert hjelp. Verken dagens barnevernpedagogutdanning eller sosionomutdanninger svarer godt nok på oppgaven.

Samlebetegnelsen «barnevern-utdanning» benyttes i utredningen, og det omfatter både barnevernpedagogutdanning og sosionomutdanning. En spørreundersøkelse blant 22 av 24 studieledere ved barnevernspedagog- og sosionomstudiene viser at de har en klar innvending mot at: «... utdanningene favner over for mange emneområder uten mulighet for å fordype seg tilstrekkelig, verken i praksisfaget eller i relevante teoretiske fagområ-

der.» Barnevernspedagogutdanningen har barnevernet som sitt viktigste ansvarsområde, og barnevernpedagogene er den største yrkesgruppa både i det kommunale og det statlige barnevernet. Ekspertutvalgets rapport og tilrådninger viser hvorfor en større spesialisering av kompetansen innenfor barnevernet er nødvendig. At det etableres master og doktorgrad i barnevern vil gi mulighet for ytterligere spesialisert og høy kompetanse på barnevernfeltet. Slik anerkjenner de også barnevernet som et eget fagfelt. Videre sies det klart at forskningen skal skje i de miljøene som utdanner til arbeid i barnevernet og dermed komme praksisfeltet og studenter direkte til gode. NOU-en peker på at utviklingen av masterstudium og doktorgradsutdanning i barnevern vil være viktig både for å ivareta forskningen i fagmiljøene og for å skape en større nærhet mellom praksis, utdanning og forskning. I tillegg vil en doktorgrad være viktig for barnevernforskningens relevans og vitenskapelige kvalitet.

Generalist eller spesialisering?

Det pågår, og har pågått en stund, en diskusjon om sammenslåing av sosionom- og barnevernpedagogutdanningen eller andre modeller som er skissert i utspillet til KD. Utdanningenes samfunnsoppdrag, slik det er beskrevet i de nasjonale rammeplanene, er både likt og ulikt. En kan si at det er likt gjennom at begge utdanningene betegnes som sosialfaglige og retter seg mot de marginaliserte i samfunnet.

Dagens barnevernpedagogut-

danning har et målgruppeorientert samfunnsoppdrag. I rammeplanen kan en lese at barnevernpedagogenes hovedoppgave er å sikre og forbedre levekårene for barn og unge. Dagens sosionomutdanning er en generalistpreget sosialarbeiderutdanning som skal kvalifisere for arbeid med sosiale problemer på ulike felt og med ulike målgrupper. Begrunnelsene for ulikt samfunnsmandat for de to profesjonsutdanningene, sist gitt i gjeldende rammeplaner som er fra 1999, er etter vår mening ikke blitt svakere med årene.

Verken dagens barnevernpedagogutdanning eller sosionomutdanninger svarer godt nok på oppgaven de er satt til å løse. Befringutvalget gjør noe med det gjennom sine anbefalinger i utredningen. Sosionomutdanningen med sitt sterke fokus på faget sosialt arbeid har etter vår mening et annet og viktig samfunnsoppdrag. Sosiale problemer er heller ikke på vikende front. De sosialfaglige utfordringene innenfor det flerkulturelle Norge er mange nok for flere enn sosialfagprofesjonene. Hva skal da være sosialarbeiderens særskilte samfunnsoppdrag? Hvis fokuset rettes kun mot sosialfagenes posisjon i velferdsstatens systemer, og ikke mot de marginaliserte i velferds-samfunnet, mener vi at det er feil. Å ikke knytte an en argumentasjon mellom fag, felt og utdanning vil være en strategisk bommert.

Samtidig må kompetanse bygge på basiskunnskap som er av mer varig karakter. Noe av slik basiskunnskap er å finne i de 60 studie-

poengene som er felles i rammeplanene for barnevernpedagog- og sosionomutdanningen. De resterende 120 studiepoengene fordeler seg profesjonsspesifikt. At noen utdanningsinstitusjoner går egne veier på tvers av samfunnsoppdraget kan ikke danne standard for de sosialfaglige utdanningene. Dette viser behovet for nye rammeplaner, men først og fremst opprettelsen av et fagråd, som kan inspirere til faglig utvikling og føre kontroll med utdanningene.

Likhet i utdanningene kan også knyttes til rammeplanenes felles innholdsdel som for de to utdanningene utgjør 60 studiepoeng av de til sammen 180 studiepoengene som er omfanget for hver av de to bachelorutdanningene. 30 av de nevnte 60 studiepoengene er felles for flere av de helsefaglige bachelorstudiene.

Målgruppene for det sosialfaglige samfunnsoppdraget er på de arenaer hvor de til enhver tid befinner seg. Hvis jakten på akademisk posisjon og profesjonskamp mellom de to profesjonsutdanningene, barnevernpedagog og sosionom, får hovedfokus vil verken våre klienter eller vi tjene på det.

Utsatte barn og unge

Barnevernpedagogutdanningen er først og fremst målgruppeorientert. Målgruppen er risikoutsatte barn og unge, samt deres foresatte. Her kan vi være ved sakens kjerne i diskusjonen om en eller to sosialfaglige utdanninger. *Barn er sårbare i kraft av at de er barn*, var åpnings-tittel i forbindelse med Kvarans prø-

veforelesning til doktorgraden for noen år siden. Dette utsagnet er gyldig på tross av at barns rettigheter øker og barns posisjon bedres. Og hvem kan være mer sårbare enn barnevernets barn?

Barnevernpedagogutdanningens samfunnsoppdrag er tydelig og gitt i nasjonal rammeplan. Velferdsstatens legitimitet hviler også på ivaretagelsen av barna, og spesielt de utsatte. Barnevernpedagogutdanningen har fått oppdraget og skal holde stø kurs i kompetansebyggingen for et bedre barnevern i betydningen vern av barn.

Barns rettigheter er blitt styrket i perioden. Fra barnekonvensjonen til dagens inkorporering av den i norsk rett, er det blitt mer og mer tydelig at å gi barn rettigheter har ingen verdi uten at noen forvalter dem til barnets beste. Barn er i utgangspunktet helt avhengige av sine foreldre. Barn som ikke ivaretas godt nok av sine foreldre er prisgitt at andre voksne rundt barnet ser og gjør noe for å bedre barnets situasjon. I de mest alvorlige tilfellene kobles barnevernet inn.

Vi hevder at NOU 2009:8 Kompetanseutvikling i barnevernet er et viktig bidrag i realiseringen av en profesjonsutdanning som har som samfunnsoppgave å forvalte barns rettigheter. Hensynet til barnets beste er nedfelt som et grunnleggende prinsipp for alle beslutninger som omfatter barn. Her dokumenteres behovet for en styrking og mer spesialisert kunnskap og kompetanse innen barnevernsfeltet, og ikke en generalisttenkning og ensrettet samordning med andre fag

og fagfelt. I rapporten gjennomgås barnevernets ansvars- og problemfelt, og det gis tilrådninger om kompetanse, rekruttering, faglig innhold og kvalitetskrav til studieopplegg for utdanningen til barnevernet samt anbefalinger om master- og doktorgradsstudium og faglig-vitenskapelig kvalitetsutvikling for barnevernsområdet. Vi vil igjen understreke sammenhengen mellom barnevernets mandat og den kompetansen utvalget har anbefalt som skal møte dette samfunnsoppdraget.

Anbefalinger for kompetanseløft

Vi er glade for at NOU-en tar utgangspunkt i utsatte barns behov og kompetansebehovet i barnevernets yrkesfelt. Spesielt at søkelyset i så sterk grad er gjort mot styrking av utdanningstilbudet for å fremme barnevernets framtidige kompetanse- og kvalifiseringsbehov, og for å sikre et likeverdig barnevern.

Vi er enige i at det er bekymringsfullt at det er så store variasjoner mellom utdanningene med hensyn til innhold og vektning av de ulike fagområder, praksisordninger og kvalitetssikring av pensum.

Vi støtter forslaget om nasjonal normering av de 14 obligatoriske emnene, og den styrking av fagstillinger ved utdanningsinstitusjonen som må til. Samtidig vil vi understreke betydningen av miljøterapi og aktivitetsfag i utdanningen til barnevernet. Andre sentrale emner som bør gjøres obligatoriske: Barn som utsettes for vold og seksuelle overgrep, barn som lever med

rus og psykiske problemer, barn med minoritetsbakgrunn og barn med erfaring fra krig og forfølgelse. Forslaget om obligatoriske emner mener vi henger nøye sammen med forutsetningene etablert av et nasjonalt fagråd. Fagrådet kan koordinere, normere studieinnholdet og stimulere til bedre studiekvalitet. Opprettelsen av et nasjonalt fagråd ser vi på som nødvendig for at samfunnsoppdraget som utdanningsinstitusjonene har gjennom rammeplanene blir fulgt opp.

Om praksis skriver ekspertutvalget at det skal foregå i autentiske yrkessituasjoner under veiledning av en fagperson med relevant utdanning og yrkeserfaring. Det er ønskelig at studentene får erfaring med arbeidsoppgaver fra flere av de arbeidsområdene som inngår i barnevernets ansvarsfelt. Ekspertutvalget har fokus på praksisstudier som en selvsagt læringsform i profesjonsstudier og læringsutbyttet skal bli bedre gjennom kvalifiserte veiledere som også bør få betalt for jobben. Godt samarbeid mellom praksisfeltet og utdanningene er en forutsetning for å få dette til. I tillegg foreslår ekspertutvalget innføring av turnusordning som et ledd i kvalifiseringen til yrket, gjennom at turnuskandidatene gis veiledning, opplæring og supervisjon. Vi vil igjen rette fokus på de forslagene som framsettes i forbindelse med praksis og for å styrke forholdet mellom utdanningsinstitusjonen og praksisinstitusjonene. Disse forslagene må sees i relasjon til forslagene om turnustjeneste.

På nytt vil vi rette søkelyset mot

forslagene om å sette i gang forsøk og virkemidler, som blant annet en moderat kvotering, for å rekruttere flere studenter med minoritetsbakgrunn og menn.

Vi støtter også forslaget om et turnusår for de som har fullført tre-årig bachelorutdanning som kvalifiserer til arbeid i barnevernet. Vi mener det må kunne gjennomføres på bakgrunn av de erfaringene og praksis man har med andre yrkesgrupper som leger, kiropraktorer, og fysioterapeuter gjennom Statens autorisasjonskontor for Helsepersonell (SAFH). Vi mener også det må bli obligatorisk med en mentorordning for nytilsatte i barnevernet.

Vi er kritiske til en autorisasjonsordning for å tjenestegjøre spesielt i barnevernet. Vi er for en profesjons-sertifisering som et generelt krav for å få virke som sosialarbeider.

Vi er enige med utvalget i tilråningene om å styrke det generelle utdanningstilbudet i barnevern gjennom master- og doktorgradsstudier i barnevern. NOU-en viser hvorfor en større spesialisering av kompetansen innenfor barnevernet er nødvendig. At det etableres master- og doktorgrad i barnevern vil etter vår mening gi mulighet for ytterligere spesialisert og høy kompetanse på barnevernfeltet. Slik vil også barnevernet som et eget fagfelt bli anerkjent. Det vil være viktig at disse tilbudene og forskningen legges til utdanningsinstitusjoner som har bachelor som kvalifiserer til arbeid i barnevernet. Dette vil komme studenter, praksisfeltet og undervisningspersonellet til gode og være med på å øke den samle-

de kompetansen. Vi foreslår at det opprettes masterutdanninger i barnevern ved de store høgskolene som har bachelor i barnevern.

På ett område er det mulig å sette inn svært konkret styrking etter utvalgets anbefalinger. Det dreier seg om finansiering av disse utdanningene. Våre utdanninger er plasserte i laveste finansieringskategori (F). Andre utdanninger med sammenlignbare samfunnsoppgaver ligger høyere. Lærer- og sykepleierutdanningene er plasserte i kategori E, og fysioterapiutdanningen er plassert i kategori D. Det generelle bildet er at kunnskapsbehovene har økt betraktelig de siste årene uten at barnevernsutdanningene i tilstrekkelig grad er tilført ressurser og rammebetingelser som kan møte dagens krav.

For oss er det et paradoks at utdanningene som kvalifiserer til arbeid med de aller svakeste og mest marginaliserte i samfunnet er blant de utdanningene som gis det dårligste ressursmessige grunnlaget. For oss antyder dette en manglende forståelse og verdsetting både av de mest utsatte barna og deres familier, men også av barnevernsarbeiderens utdanning, kvalifisering og yrkesutøvelse.

Kunnskapsdepartementets forslag

KDs forslag om å dele opp utdanninger til arbeid i barnevernet i en generalist forvalter (Nav, barnevern, spesialist helse etc.) og en generalist miljøterapeut, er med på å fragmentere et viktig faglig tilbud for utsatte barn og unge. Barne-

vernet er et komplekst felt, med stort behov for spesialisert kompetanse. Det barnevernfaglige må utvikles. Å redusere spesialiseringsnivået i barnevernpedagogutdanningen svekker også de barnevernfaglige perspektivene og utviklingen av barnevernet som felt. Forslaget avslører at KD har dårlig kjennskap til praksisfeltet, brukernes behov og fagdepartementets arbeid for mer spesialisert kompetanse.

Barnevernets oppgaver er velferdssamfunnets mest komplekse arbeidsfelt. Både til rollen som saksbehandler i barnevernet og i klinisk og miljøterapeutisk arbeid med barnevernets barn er det behov for profesjonsutøvere med god barnevernfaglig kompetanse. Det gir ingen faglig mening at disse kompetanseområdene skal sikres i to forskjellige generalistutdanninger. Målene blir vanskeligere å nå i arbeidet overfor barn, unge og deres familier, og kvaliteten i arbeidet reduseres med dette.

Vi stiller også spørsmål om hvordan man vil klare å ivareta et sterkt og tydelig barneperspektiv både i saksbehandling og i miljøterapi uten en utdanning som ivaretar det helhetlige ansvaret for utvikling av kunnskap om utsatte barn og unge. Og hvordan skal man følge opp tilrådingene fra NOU 2009:8 og høringene hvis det ikke finnes en barnevernpedagogutdanning med høy og spesialisert kompetanse om utsatte barn og unge? Vi er overbeviste om at å dele utdanningene i forvaltning og miljøterapi ikke svarer på dette behovet.

Mens vi venter på stortingsmel-

dingen om velferdsutdanningene, pågår det mange diskusjoner og meningsbrytninger. Utgangspunktet for noen av oss er det gitte samfunnsoppdraget, mens utgangspunktet for andre er den virkeligheten som er blitt skapt gjennom faglige interesser og tilgjengelige ressurser. Men har utviklingen gått for langt slik at samfunnsoppdraget har fått mindre betydning? Befringutvalget har gjennom sin gjennomgang av utdanningene til barnevern, dokumentert at det i hvert fall er vanskelig å få øye på «kjerneområdene» til utdanning for barnevernet med fagplanene som referanse.

Samfunnsendringer har ført til endrede arbeidsoppgaver for barnevernpedagogene. Utdanningenes innhold har også endret seg i tråd med denne utviklingen. Hvor er vi i dag? Gjeldende rammeplan (2005) uttrykker: «Barnevernpedagogenes arbeid dreier seg om å tilrettelegge for optimale oppvekstvilkår gjennom omsorg og oppdragelse i vid betydning, og behandling i spesielle sammenhenger.» Målgruppen er utsatte barn og unge samt deres foresatte, og konteksten for yrkesutøvelsen kan være barnehjem, ungdomsklubb, barneverntjenesten, hjemmet, barnevernsinstitusjonen, skolen, fosterhjemmet, barnepsykiatriske institusjoner, behandlingskollektiver. Barnevernpedagoger arbeider med utviklingsbetingelser hos vanskeligstilte barn og unge.

Universitets- og høgskolerådet sier i sitt innspill til det pågående arbeidet med stortingsmeldingen om utdanning til velferdstjenester:

«Framtiden vil kreve ennå mer «hands-on-kunnskap» og ellers et stort spenn av generisk og tematisk kompetanse (jfr. Samhandlingsreformen). Det er imidlertid helt nødvendig med profesjonsspesifikk spisskompetanse. Det er et problem at denne er for svak i flere av utdanningene og bør derfor etter vårt syn styrkes. Man bør passe seg vel for å lage en «grøt» av utdanningene der kunnskap og kompetanse blir uklare og der forventningene til yrkesutøveren blir vanskelig å forholde seg til.»

Vi oppfatter dette som en tydeliggjøring og presisering av vårt standpunkt.

Kompetent yrkesutøvelse skal blant annet sikres gjennom kvalitet i grunnutdanning, og kvalitetskravene kan leses i NOU 2009:8 *Kompetanseutvikling i barnevernet*. Nå er det opp til myndighetene å ta skrittet for å sikre gode utdanningsløp for kvalifisering til arbeid med utsatte barn og unge. Vi har en stolt tradisjon i Norge med verdens første barneombud, egen barnevernlovgivning og egen profesjonsutdanning rettet mot utsatte barn og unge.

Vi mener at det nå foreligger en historisk sjanse til å løfte hele barnevernfeltet med en kraftig kompetansesatsing, gjennom å følge opp de tilrådingene som kommer fra NOU 2009:8. Både forsknings- og høyere utdanningsminister Tora Aasland og barne-, likestillings- og inkluderingsminister Audun Lysbakken må nå ta tak i disse utfordringene og vise handling. Eller vil man med åpne øyne svekke et allerede presset barnevern?